

*проф. Слободан Благојевић,
председник Уставног суда СР Црне Горе*

ОСТВАРИВАЊЕ ИНТЕРЕСА КРОЗ СТВАРАЊЕ ПРАВА И ИДЕОЛОГИЈА

Рад има три дијела. У првом дијелу се расправља о правном процесу као димензији права, процесу који се састоји од стварања и остваривања права. Стварање права, тј. стварање опитних правних норми, као дио правног процеса, има изузетно важну улогу за право. Указује се на улогу и значај стварања права за изражавање интереса у друштву. У тој свјетлости посматрано, општа правна норма је резултат мноштва утицаја, погледа, ставова, мишљења, што је све на одређени начин везано за идеолошку свијест.

У другом дијелу се говори о идеологији и њеном значају у друштву, посебно у праву. Пошто је немогуће стварати право без погледа на њега, свако стварање права је и облик идеолошке активности. Међутим, указује се и на негативни утицај идеолошког елемента на стварање права, на право. Ако идеологија ствара илузионистичку свијест о друштву и праву, ако је крива, нетачна, искривљена, лажна представа стварности, таква идеологија негативно утиче на право, на стварање права.

У трећем дијелу се говори о непосредном односу права и идеологије, и у складу са тим о потреби стварања права, права које треба да произлази из реалних односа, из стварности. Није, према томе, споран утицај идеологије на право, али право не смије да има идеолошку природу, јер је као такво неостварљиво.

Није могуће закон направити изван његовог народа и изван његовог доба

Хегел

Кључне речи: *Стварање права. — Идеологија. — Политика. — Друштвена стварност.*

I

Поред других друштвених процеса, идеолошки и правни процес имају посебан значај и улогу за изражавање и остваривање интереса у друштву. Они су као друштвени процеси међусобно повезани, јер је правни процес, тј. право један од идеолошких облика. Зато су идеологија и право блиски феномени, налазе се у истој равни друштва, наградња су над одповарајућом економском и класном структуром. Идео-

логија, идеолошки погледи непосредно утичу на државу и право, јер се, одражавајући постојећу објективну друштвену основу (друштвено биће), идеолошки поглед усмјерава на стварање одговарајуће државе и права. Према томе, иако идеологија не ствара државу и право, што је идеалистички поглед, она утиче на њих, јер све оно што прође кроз главу људи и добије одговарајући значај класног погледа и потребе, одражава се на државу и право. Зато је посматрање узајамног односа идеологије и права, идеолошког процеса и правног процеса, у свјетлу узајамног утицаја и преплитања, посебно са гледишта остваривања интереса у друштву, од изузетног научног значаја.

Право, у једној од својих димензија, јесте процес, правни процес, процес стварања и остваривања права. Законодавни процеси, односно процес стварања општих правних норми, тече кроз социјално-класне слојеве друштва, носећи на себи печат одговарајуће структуре тога друштва. У сваком процесу нормирања друштвених односа расправља се о индивидуалним, заједничким и општим начелима, односно интересима, који у одлучивању настоје да превагну, да буду санкционисани, тј. правно признати и заштићени. Сви интереси који постоје у друштву, са гледишта права, односно правног нормирања, подводе се под класни интерес и оцењују са тог гледишта, па уколико су у складу са њим, добијају легитимацију за улазак у сферу нормативно-правног поретка. Отуда је свако одлучивање у оквиру правног поретка, без обзира на облик тог одлучивања, инспирисано и мотивисано интересом владајуће класе, како са гледишта стварања правног поретка, тако и са гледишта његовог остваривања. Интерес владајуће класе је критеријум, мјерило, основ и оквир испољавања, изражавања и остваривања свих интереса у друштву, како у поступку доношења општих правних норми, тако и у поступку њиховог тумачења и примјене. Класни интерес је, са гледишта укупног правног процеса стварања и остваривања права, заједнички именилац за све односе и облике који се нормативно-правно уобличавају, тј. он је релевантна чињеница за постојање правних односа с одговарајућом садржином и циљем. У том оквиру и на тој основи класно идеолошки осмишљена и усмјерена нормативна продукција даје правни облик свему ономе што је актуелан и дугорочан (што треба да буде актуелан и дугорочан) друштвени, односно класни интерес, интерес владајуће класе.

Одлучивање о интересима у друштву кроз правну норму, односно кроз њено стварање (доношење), као и кроз њено тумачење и примјену (остваривање) представља, као што смо констатовали, врће социјално гле, динамичан друштвени процес, у коме социјално-политичке снаге воде сталну борбу да би наметнуле интересе појединих дјелова друштва, односно његових слојева. Представници владајуће класе — држава и политичке партије, оцењују све појаве и понашања која се збивају у процесу правног нормирања, па на основу тога и других показатеља, заузимају ставове о интересу владајуће класе у свим тим појавама, понашањима и питањима. Другим ријечима, они дају свим чињеницама из процеса правостваралаштва, односно стварања општих правних норми, класну оцјену, смисао и циљ. Према томе, иако је право, односно општа правна норма, просјечна мјера, она није неутрална, како се често мисли и говори. Напротив, правна норма је са гледишта њеног стварања и остваривања феномен динамичног интересног сукобљавања и

одлучивања, инструмент наметања интереса једног дијела друштва (владајуће класе) другом дијелу друштва, прије свега потлаченој класи. У процесу нормирања то се стално мора имати на уму, стално настојати да се ставови друштвено-политичких снага владајуће класе остварују кроз право, кроз стварање и остваривање правних норми. То је тачка везивања правништва као стручне мисли и стручне снаге друштва, за друштвено-политичке снаге друштва, односно владајуће класе, чији интерес треба изразити и заштитити. Према томе, одлучивање у друштву кроз право и преко права, односно кроз његово стварање и остваривање, јесте друштвено-политичко и класно питање, за чију су реализацију неопходна одговарајућа средства правне технике и технологије. У томе се огледа сва дијалектика повезаности идеологије, политике и права. Идеологија је осмишљавање, политика циљ, а право средство за остваривање тога циља. Политика је садржина, право је њена форма, облик кроз који се она, на одређен начин и одговарајућим поступцима и остварује.

Владајућа класа, односно њена држава, жели да влада на миран начин. Она настоји да то постигне и путем права, односно путем заштите одговарајућих индивидуалних, групних, заједничких и општих интереса, водећи рачуна да то не буде науштрб виталних класних интереса. Негдје у том сплету, додиру и равнотежи индивидуалних, групних, заједничких, општих и класних интереса моделира се садржина правне норме, односно права. Тако посматрано, правна норма је резултат мноштва утицаја, погледа, ставова, мишљења, једном речју — тежа и протутежа, чији је основ и оквир увијек интерес владајуће класе. За нормотворца социолошки супстрат правне норме мора бити познат, уважаван и оцењиван, уклонко се не жели у правној норми имати чисто технички продукт, без његове друштвено-класне, економске и историјске заснованости. Свака правна норма постоји у простору и времену и врши одговарајућу мисију у друштву. Њеном стварању мора се приступити са те тачке гледишта. Норма је облик мисаоног посредништва између друштвених класних снага, односно њихових потреба и интереса и оних чије односе та норма регулише, управо са гледишта тих интереса и потреба. У остваривању своје функције право мора да буде реално и остварљиво. Право је израз стварности и дио стварности, па у складу са тим мора бити реално и остварљиво. Однос између стварности и норме је сложен и његово разрјешавање не може бити ствар неке луке воље, никаквих волунтаристичких полазишта и утопистичких предубјеђења, на што може да доведе идеологизирана свијест, него ствар одговорне друштвено-политичке и научно-стручне анализе. Многоструке су негативне последице нереалног права, прије свега по интересе владајуће класе. Зато се мора предузимати низ мјера да се таква опасност избјегне, посебно кроз адекватан однос идеологије и политике с једне и права, односно стварања приједла с друге стране.

II

Идеологија прожима право, тако да је оправдано говорити о нормативно-правној идеологији, у смислу утицаја укупне друштвене свијести, а то значи свијести разних социјалистичких облика и сегмената,

на право, на карактер и садржину права. Немогуће је стварати право без погледа на њега, на државу, на друштво уопште, што је идеолошка продукција. Није споран утицај идеологије на право, нити је спорна потреба идеолошких утицаја на њега, на његово стварање. Такво се питање не поставља, него се поставља питање начина на који идеологија утиче на право, на његово стварање, односно начина на који треба да утиче. Ако идеологија ствара илузионистичку свијест о друштву и праву, ако је крива, нетачна, искривљена, лажна представа стварности, таква идеологија негативно утиче на право и на његово остваривање. Такво право губи карактер регулатора друштвеног живота и постаје фасада скривања другачијег стања од онога које је представљено у нормама. Давање правног облика друштвеној стварности путем стварања општих правних норми представља сложен процес претварања социјално-класног у нормативно-правно, гдје се мора имати реална визија потребног и могућег. Не почива друштво на праву, него право на друштву, становиште је Маркса и Енгелса. Идеолошка парадигма неопходна је за право, али само онда ако реално одражава стварност, њена стања и потребе.

Успјешно регулисање друштвених односа путем стварања општих правних норми, путем давања правног облика тим односима, може се једино остварити под условом да се добро познаје социјално тло на које се ставља сјеме права као и само сјеме права. Изражавање интереса, њихово артикулисање и остваривање кроз право мора бити постављено на реалној спознаји друштвених односа и реалним могућностима и средствима њиховог остваривања. Идеологија која је научно заснована неопходна је и корисна, као што је она која се заснива на скривању и уљепшавању стварности некорисна и штетна. Свијест која продуцира фантазме, илузије, свијест нереалног, илузионистичког, која се одваја од стварности и њених објективних токова, налога и захтјева, посебно се лоше одражава на подручју права. У праву, које почива на илузионистичкој свијести, царује правни еуфемизам који скрива стварност, у којој се полази, путем правних норми, од замишљеног и жељеног као од стварног и постојећег. Право које се заснива на жељеном као стварном, замишљеном као постојећем, не остварује се, нити се може остварити. Постоји дискрепанција између нормативног и стварног, па се у стању масовног неостваривања права појачава друштвена тензија и захтјеви за излагање из постојеће нормативно-правне аномије. По логици нормативне идеологије, да се њоме може све, ниче све више и више нормативних аката, права нормативно-правна инфлација. Праву се почиње приписивати моћ коју оно нема, нити може објективно имати. Право има своје објективне моћи и могућности, домашаје и дomete, и изнад и изван тога постаје немоћно, што се под утицајем идеологизираних свијести њему перманентно намеће. Скупо се плаћају волунтаристички приступи и утопијска предубеђења која се стварају под утицајем идеологизације стварности. Реалност и рационалност права, у таквим стањима, ишчежавају. Право постаје нереални зов за далеку будућност, а не регулатор конкретних друштвених односа, у конкретном друштву, односно у појединим његовим фазама.

Улога идеологије у праву је толико очигледна да се не може занемарити у правној теорији и пракси. Теоријска марксистичка мисао о идеологији, односно свијести, доста говори, првенствено о њеном по-

имању, бићу, значају и утицају. Треба увијек поћи од тога да иза сваке свијести стоји реалност која на њу утиче и која је одређује. Свијест се заснива на одређеној социјално-економској подлози, односно — она настаје под дејством друштвено-економских чинилаца, првенствено друштвено-класне структуре, као и одговарајућих положаја група и појединаца у тој структури. Према томе, идеологија је друштвено-економски детерминисана. Идеолошке појаве у друштву израз су подијељености тога друштва на различите сегменте, који, одржавајући свој положај, имају различите идеологије, различите погледе на исте друштвене појаве. Отуда и појава супротних идеја, супротних идејних садржаја, супротних идеологија у друштву, па и кривих представа, заблуда, погрешне свијести. У историјском, објективном друштвеном развоју и развоју човјека, под дејством друштвено-економских чинилаца, стално настају нове идеје, представе, интереси. Тако ће бити докле год постоје у друштвеној структури фактори који врше утицај на одређивање човјекове свијести, идеја, погледа и стално ће постојати зависност њихове садржине од објективних друштвених услова који на њу утичу. То говори да свијест, идеологија није стваралац и покретач друштва, друштвеног развоја, него друштвено биће, економска и класна структура друштва. Свако друштво има своју свијест, своју идеологију, своју идејну ситуацију и идејна струјања. То није спорно. Проблем је како идејна ситуација утиче на развој друштва. Ту се већ прави разлика између идеологије као илузорне, криве, нетачне свијести и идеологије као погледа на свијет који има свој темељ у марксистичком научно заснованом схватању.

III

Објективна анализа југословенског права показује да је оно у знатној мјери нереално, нефункционално, да престаје бити ефикасан регулатор друштвених односа. Губитак функције регламентације последица је правне идеологије, негативног идеолошког утицаја на право, коме су постављени врло апстрактни, идеологизирани далеки циљеви, тако да се иза идеолошке магле не види стварност. Очито да се не може са неколико апстрактних идеја о раднику, човјеку, грађанину, хуманизму мијењати објективни свијет. Посебно се то не може постићи преко права, као мисаоног система, система мисли, а то значи идеја. Сваки правни поредак има историјску и нормативно-правну функцију, па и правни систем Југославије. Историјска функција југословенског правног система инспирисана је комунистичком визијом о нужности стварања друштва, изградње друштвених односа, у којима ће се конституисати суверенитет својине (приватне својине). Да би се дошло до тога стања правни систем мора штитити одговарајући систем производње и расподеле (присвајања), различит у појединим фазама развоја. У том оквиру и тежећи назначеном циљу комунистичког друштва, правни систем кроз нормативно-правну функцију врши операционализацију одговарајућих друштвених потреба кроз правне институте и правне односе. У домену остваривања нормативно-правне функције правни систем, кроз операционализацију објективне друштвене, односно класне потребе, ослања се на правну науку и правну технику и мора бити ослобођен идеолошких

фантазми, нејасних синтагми и других непримјерености, које не трпи правни акт, односно правна норма, који морају бити прецизни, извјесни и разумљиви у односу на стварност. Наши уставни и наши закони се тако не пишу. У нашим правним актима се већином јављају идеолошке оцјене, политичко програтске прокламације, изјаве, програми, а све је то далеко од стварности и реалне могућности утицаја на њу. Неопходна је политичка визија и социјална архитектура у сваком правном нормирању, у стварању права, као његове неопходне димензије. Међутим, неопходно је њихово претакање у правну формулатику, ону димензију стварања права кроз коју се друштвена и класна потреба за одређеним друштвеним односима претаче у чврсте и јасне правне норме, са јасним правним односима, њиховим субјектима и њиховим међусобним правима и обавезама. Без тога нема права, нема операционализације кроз правни систем историјске функције права, функције која се различито остварује зависно у којој се етапи то дешава. Југословенско право последњих двадесет година као да је заборавило на ту нужност. Та се појава може објаснити само превалентним утицајем политичко-идеолошког фактора, који очигледно кроз форму права скрива стварност која од прокламованог изразито одудара.

Супротно ономе што се дешава, идеологија социјалистичког самоуправног друштва треба да пружа реалну слику стварности, живота и у складу са тим јасну оријентацију коју поставља објективни друштвени развој. Наука треба да помогне идеологији у разјашњавању ситуације у којој она дјелује. Без таквог смјера идеолошке продукције и њеног дјеловања, нужно настају отуђења у идејној сфери, а тиме и у односима које идеолошка магла скрива. У области стварања права отуђења у идејној сфери имају посебно негативне посљедице. О њима смо и говорили. Пренормираност друштвених односа, о чему се код нас стално говори, резултира као посљедица предимензионираног утицаја идејно-политичког фактора. Све негативности у друштву покушавају се рјешавати и разрјешавати доношењем или измјенама и допунама прописа. Пракса, с друге стране, очевидно указује да се повећањем прописа увећава степен њихове неефикасности, као и неуставности и незаконитости. Ушло се у један зачаран круг, из којег као да нема излаза. Многи прописи уопште нису ни остварени а приступа се доношењу нових. Доношење нових прописа треба да има органску и функционалну претпоставку у остварености претходних, иначе ново нормирање нема никаквог резона, нити изгледа на успјех. Све то као да се не види или не жели да се види. Прописи се доносе преко ноћи, на брзину, па се може само претпоставити каквих су законодавнометодолошких и правноетичких својстава. Све је више закона који се доносе по скраћеном и хитном поступку. Право је доведено на ивицу живота. Оно као да издише. Правна наука и струка као да су немоћне. Друштво још мање. Утилитаристички притисци не јењавају и право је у сталном мобилизационом стању. Докле?

(Примљено 6. 03. 1989)

Dr Slobodan Blagojević

Chairman of the Constitutional Court of the SR of Montenegro

REALIZATION OF INTERESTS THROUGH CREATION OF RIGHTS AND IDEOLOGIES

Summary

Legal process as a dimension of law is reviewed in the first part of this study in terms of activities consisting of creation and realization of rights. Creation of general legal norms, as a part of the legal process is particularly significant for law, since it expresses and realizes the interests in society. Thus, a general legal norm is a result of a multitude of influences, views, standpoints, opinions which in some way or another reflect the ideological consciousness.

The second part of the study relates to ideology and its significance in society, and more particularly in the sphere of law. Since it is not possible to create law without ideology, each act of creation is but a form of ideological activity. However, ideological element may be negative. Should the ideology create illusions on society and law, should it be wrong, not correct, twisted and false picture of reality, it would negatively influence the law, namely its creation.

Direct relationship between law and ideology is the topic of third part, treating also the need for creation of law which should emerge out of real relations, namely reality. There is no controversy as to the influence of ideology in the sphere of law, but the law should not have an ideological nature, since being such it would be impossible to realize it.

Key Words: Creation of Law. — Ideology. — Politics. — Social Reality.

Slobodan Blagojević

Président du Tribunal constitutionnel du Monténégro

LA RÉALISATION DES INTÉRÊTS A TRAVERS LA CRÉATION DU DROIT ET DE L'IDÉOLOGIE

Résumé

Le présent travail se compose de trois parties. Dans la première partie, l'auteur se penche sur le processus juridique comme dimension du droit. C'est un processus qui se compose de la création et de la réalisation du droit. La création du droit, c'est-à-dire la création des normes juridiques générales en tant que partie du processus de droit, a un rôle extrêmement important pour le droit. L'auteur souligne le rôle et l'importance de la création du droit pour la recherche et la réalisation des intérêts dans la société. Dans ce sens, la norme juridique générale est le résultat de nombreuses influences, positions, opinions, qui sont toutes liées d'une certaine manière à la conscience idéologique.

Dans la deuxième partie, l'auteur se penche sur l'idéologie et sur son importance pour la société, et notamment pour le droit. Etant donné qu'il est impossible de créer le droit sans position prise à son sujet, toute création du droit représente aussi une forme d'activité idéologique. Cepen-

dant, l'auteur souligne aussi l'influence négative de l'élément idéologique sur la création du droit et sur le droit. Si l'idéologie crée une conscience illusionniste de la société, si elle est une représentation fautive, erronée, déformée, mensongère de la réalité, une telle idéologie exerce une influence négative sur le droit et sur la création du droit.

Dans la troisième partie, l'auteur se penche sur le rapport direct entre le droit et l'idéologie, et dans ce contexte, sur la nécessité de créer un droit qui doit découler des rapports réels, de la réalité. L'influence de l'idéologie sur le droit n'est donc pas contestable; cependant, le droit ne doit pas avoir une nature idéologique, car dans ce cas, il devient irréalisable.

Mots clé: *La création du droit. — L'idéologie. — La politique. La réalité sociale.*